

**ДОСЛІДНИК ПАМ'ЯТОК ІСТОРІЇ ТА ПРИРОДИ ЧИГИРИНЩИНИ
ОЛЕКСАНДР АНДРІЙОВИЧ НАЙДА**

Стаття присвячена вкладу заслуженого лісовода УРСР, почесного члена Українського товариства охорони пам'ятників історії та культури О.А. Найди у справу охорони і збереження культурної спадщини Чигиринщини.

Ключові слова: пам'ятки історії та природи, охорона пам'яток, Холодний Яр, Чигиринщина.

Статья посвящена вкладу заслуженного лесовода УССР, почетного члена Украинского общества охраны памятников истории и культуры А.А. Найды в дело охраны и сохранения культурного наследия Чигиринщины.

Ключевые слова: памятники истории и природы, охрана памятников, Холодный Яр, Чигиринщина.

This article focuses on the contribution of the honored forester of the USSR, honorary member of the Ukrainian Society for the Protection of Monuments of History and Culture O.A. Najda to the protection and preservation of cultural heritage of the Chygyryn region.

Keywords: monuments of history and nature, protection of monuments, Holodnyi Yar, Chyhyryn region.

У свій час син Аркадія Гайдара Тимур писав до Олександра Андрійовича Найди: «Я пам'ятаю чахлий чагарник, піски Лівобережжя. Тепер там, завдяки вашій роботі і роботі ваших товаришів, шумлять ліси. Це справді чудовий дарунок своєму народові. Тільки раз, у ніч на Івана Купала, як розповідає легенда, розквітає квітка папороті, квітка щастя. Ваша квітка – квітне щодня, щогодини, бо ліс – це чи не найкраща квітка землі. Садити ліс – чи не найблагородніша професія. Це щастя» [3, с. 45].

Народився Олександр Андрійович Найда 25 травня 1918 р. в с. Веприк Гадяцького району Полтавської області в сім'ї колгоспників Андрія Фірсовича та Катерини Дмитрівни. Після закінчення місцевої десятирічки за порадою своєї матері вступив до Київського лісотехнічного інституту. Навчання було перервано з початком Другої світової війни.

Під час війни з Фінляндією у складі лижного батальйону, сформованого з таких же студентів, як і він, ходив у тил противника. 1941 рік зустрів Олександр Андрійович студентом четвертого курсу Київського лісотехнічного інституту. Він був секретарем комсомольської організації вузу і допомагав відправляти майно інституту в тил. Згодом служив у саперній роті. Потрапивши в оточення, Олександр Андрійович вісім місяців перебував на окупованій

території. З пораненням добрався з-під Харкова додому на Полтавщину, в Гадяч.

В лютому 1943 р., коли до Гадяча підійшли радянські війська, він знову пішов на фронт у складі 337 Лубенської червонопрапорної орденів Богдана Хмельницького і Суворова дивізії. Потім продовжив військову службу у 899 артилерійському полку топографом, командиром топографічного взводу. За форсування Дніпра (50 км південніше Переяслава) одержав медаль «За відвагу». Під час Корсунь-Шевченківської битви разом з товаришами врятував генерала Ласкіна, за що був нагороджений орденом Вітчизняної війни II ступеня. Після визволення Маньківки деякий час був комендантом. Брав участь у боях під Яссами, у Будапешті та Дебрецені. Завершилася війна для Олександра Андрійовича в Австрії [1, с.1].

У 1946 р. він закінчив навчання в лісотехнічному інституті. Трудову діяльність розпочав у березні 1947 р. лісничим Прохорівського лісництва Золотоніського району Черкаської області. Заліснював придніпровські піски, потім – Канівські яри і провалля та болота під Смілою. У 1947-1954 рр. створив на місці форсування Дніпра 1943 року його дивізією лісовий масив в 5000 га, в пам'ять про однополчан, які загинули. Брав участь у пошуках могили і перепохованні А. Гайдара та виступив з ініціативою насадження Гайдарівського лісу. За ці заслуги Олександра Андрійовича Найду було нагороджено двома медалями «За трудову доблесть» (1950, 1952 рр.) та Орденом Трудового Червоного Прапора (1957 р.) [2, с. 100].

Та чи не найбільше добрих справ він зробив працюючи лісничим Креселецького лісництва Чигиринського району Черкаської області. За час перебування О.Найди (з 1.05.1962 по 1.12.1974 рр.) на посаді головного лісничого Креселецького лісництва було зменшено вирубку дерев з 60.000 м³ до 1300 м³. За післявоєнні роки колективи Креселецького і Гуцівського лісництв, розташованих на території Холодного Яру, залісили всі зруби і реконструювали більшу частину малоцінних деревостанів граба, осики та інших другорядних порід. Площі лісопосадок значно перевищили площі вирубок. Було збережено 7 тис. га реліктового пралісу і понад 70 тис. га – було висаджено [1, с. 1].

За роки праці лісничим Олександр Андрійович Найда побудував прекрасне триповерхове приміщення контори лісництва. Разом з лісничим Д.М. Гниляк працював над насадженням лісу від с. Чорнявка до с. Розсошенці (30 км), а також були засаджені акацією всі яри на території сіл: Мельники, Голоківка, Лубенці, Зам'ятниця. На посадці та прополці працювало 12 ланок по 10 жінок у кожній.

У той період в Креселецькому лісництві був табун коней, яким розвозили робітників на робочі місця і трелювали деревину на рубках. У лісництві гнули ободи для возів. В урочищі «Землянки» знаходився розсадник лісових культур. Там проживало 12 сімей, які доглядали його. На даний час зберігся тільки садок з прекрасними сортами яблунь [5, с. 84].

Холодноярський ліс було врятовано, проте історико-археологічні та архітектурні пам'ятки урочища в повоєнні роки все більше занепадали. Розмах занепаду і руйнувань пам'яток був би ще більшим, коли б лісничий Креселецького лісництва О. Найда не став на їх захист. Він склав детальну карту Холодноярського лісу та унікальну схему розташування основних історичних, природних, археологічних та інших об'єктів Яру. За його участю та при безпосередньому керівництві у лісовому масиві та по ярах було встановлено понад 30 пам'ятних знаків. Зокрема було встановлено знаки – місце, де гайдамаки святили мечі, «Печери Мотронинського монастиря», «Могила Йосипа Шелеста», «Склик», «Поташний Яр» та багато інших.

На честь великого українського поета Т.Г. Шевченка, який неодноразово бував в Холодному Яру, в 1968 р. було споруджено кам'яну стелу. У 1970 р. коштом О. Найди (за гроші, отримані від продажу бичка) на території Креселецького лісництва встановлено бюст Великого Кобзаря [7, с. 6]. Багато років турбувався Олександр Андрійович про відновлення горіхового саду біля Мотронинського монастиря. За допомогою працівників Мельниківської ПМК було впорядковано Гайдамацький ставок.

Велику допомогу він надав у збиранні матеріалу про Холодний Яр Миколі Тодосійовичу Негоді для написання його книжки «Холодний Яр» [5, с. 84].

Захопленість історією і доброзичливість приваблювали до Олександра Андрійовича багатьох. Його гостями та слухачами були Наталя Ужвій і Расул Гамзатов, Олесь Гончар і Юрій Мушкетик, Галина Уланова і Іннокентій Смоктуновський, десятки інших відомих людей. Краєзнавство стало другою професією Олександра Андрійовича. Його було обрано членом правління Товариства охорони пам'яток історії та культури республіки та області [8, с. 3].

На кожному пленумі правління обласної організації УТОПК О.Найда порушував питання збереження культурної спадщини Холодного Яру та створення тут національного парку.

Особливо пишався Олександр Андрійович пам'яткою природи Чигиринщини – тисячолітнім дубом Максима Залізняка, який у кінці 50-х років ХХ ст. знаходився у жахливому стані. Будучи головним лісничим Креселецького лісництва він став ініціатором та виконавцем ряду заходів проведених з метою його збереження та захисту [6, с.70-71].

З 1974 р. О. Найда працював головним лісничим Чигиринського лісгоспу. Він брав активну участь у громадському житті міста і району, обирався депутатом місцевих рад ряду скликань, керував роботою шкільних лісництв. У 1979 р. Олександр Андрійовичу присвоїли звання «Почесний член Українського товариства охорони пам'яток історії та культури». З цього ж року він – персональний пенсіонер, «Заслужений лісовод Української РСР» [2, с. 100].

Перебуваючи на заслуженому відпочинку, О. Найда продовжував працювати. Був лектором районної організації товариства «Знання», членом президії районної організації Товариства охорони пам'ятників історії та культури, активним учасником хору ветеранів. Часто зустрічався ветеран з

молоддю, бував в трудових колективах району, розповідаючи про історію Чигиринщини, її героїчне минуле [4, с. 3].

В районній газеті «Зоря комунізму» за 1970-1980-ті рр. можна знайти велику кількість статей О. Найди, присвячених маловідомим сторінкам історії Чигиринщини. Він досліджував період козаччини, Коліївщини, визвольні змагання в Холодному Яру на початку ХХ ст., історію та природу Замкової гори, Холодного Яру, Чигиринського лісу. Основою для їх написання стали місцеві легенди, перекази, які зібрав сам автор.

В одному з інтерв'ю О.Найда вказував: «... зібрав пудів зо два фотознімків з історії нашого краю, маю в своєму архіві 15 альбомів вирізок публікацій різних видань про історію Чигиринщини. А ще – шикарну бібліотеку, в якій більшість книг теж про вчорашнє і нинішнє рідного краю» [1, с.1]. Але, на жаль, в силу різних обставин, для сучасних дослідників зібрані краєзнавцем матеріали недоступні, їх доля після смерті О.Найди невідома.

Помер Олександр Андрійович Найда на вісімдесятому році життя в ніч з 21 на 22 листопада 1997 року. Завзятий лісівник, великий шанувальник історії, патріот своєї Батьківщини залишив добрий слід на землі. Він любив перекази, легенди про Холодний Яр і сам став його легендою.

Бібліографічні посилання:

1. Батура Л. З ювілеєм // Чигиринські вісті. – 1993. – 22 травня. – С. 1.
2. Бушин М.І., Лазуренко В.М. Черкаський край в особах. – Черкаси: Відлуння-Плюс, 2003. – 304 с.
3. Жук П. У рідний край закоханий. Розповіді про наших активістів // Пам'ятки України. – 1970. – № 3. – С. 43-45.
4. Кривець О. З любов'ю до рідного краю // Зоря комунізму. – 1988. – 24 травня. – С. 3.
5. Людний Ф. Шумить Холодноярський ліс. – Черкаси: Відлуння-Плюс, 2004. – 191 с.
6. Легоняк Б.В., Чепурна І.В. Дуб Максима Залізняка // Пам'ятки України. – 2011. – № 5-6. – С. 70-71.
7. Титаренко Л. Хранитель Холодного Яру // Чигиринські вісті. – 2008. – 23 травня. – С. 2, 6.
8. Щербань М. Природолюб // Чигиринські вісті. – 1978. – 25 травня. – С. 3.

Надійшла до редколегії 18.04.2012 р.